

Evaluering af DramatikVærket

Første runde 2010-2011

*udarbejdet af
ph.d. Louise Ejgod Hansen
marts 2011*

Viborg Dramaskole, *Gespent*

1. Indledning

DramatikVærket er et projekt, der har til formål at skabe professionel dramatik, der er velegnet til, at børn og unge kan opføre det. Opgaven lyder simpel, men ambitionerne har været store: Manuskripterne skulle kombinere dramatik af høj kunstnerisk kvalitet med de form- og indholdsmæssige krav, målgruppe stiller. Denne evaluering beskriver, hvilke udfordringer, det medfører, samt hvorvidt ambitionerne er blevet indløst. DramatikVærket blev oprettet i 2008 og

hører hjemme på Filuren, som er lille storbyteater i Aarhus. Malene Hedetoft er ansat som projektleder og har været ansvarlig for alle dele af denne første runde. Projektet følges af en styregruppe bestående af Steen Mourier, teaterleder Filuren, Janek Szatkowski, lektor i Dramaturgi ved Aarhus Universitet, Astrid Guldhammer, børnekulturkonsulent Børnekulturhuset i Århus, Sune T. Sørensen, leder af Filurens Teaterskole, Claus Reiche, udviklingschef Kulturprinsen i Viborg og Bente Pedersen, børnekulturformidler. Efter en indledende udviklingsfase og et pilotprojekt blev den første runde med to egentlige tekstudviklingsforløb samt en oversættelse skudt i gang i efteråret 2009. Det er gennemførelsen af disse to forløb inklusiv de efterfølgende opsætninger af de i alt tre stykker af dramahold i Region Midtjylland, som dokumenteres og evalueres i denne rapport

Rapporten lægger ud med en præsentation af hovedkonklusionerne i korte træk. Herefter præsenteres evalueringens formål og forløb. Dernæst følger en vurdering af de forskellige elementer i dramatikudviklingsforløbet: teksterne, tekstudviklingsforløbet og opsætningen af stykkerne.

Til sidst i rapporten findes følgende bilag:

Bilag 1: evalueringssamtale med kommentarer

Bilag 2: Oversigt over medvirkende dramaskoler

Bilag 3: Uddrag af spørgeskemaundersøgelsen foretaget blandt dramalærerne

Klank Efterskole, *Virkelig*

2. Konklusion og anbefalinger

DramatikVærkets første runde har opfyldt målsætningen om at udvikle professionel dramatik, som børn og unge kan spille. De to nyskrevne stykker *Det andet hold* af Line Knutzon og *Gespenst* af Lenemarie Olsen opfylder betingelserne for at kunne fungere i forhold til deres målgruppe. Det oversatte stykke *Virkelig* af Gyrid Axe Øvsteng byder på lidt større udfordringer end de to andre stykker, og her kan man måske overveje, om målgruppen er sat for lavt.

Herudover lever alle tre dramaer op til målsætningen om kunstnerisk kvalitet. Det er originale dramaer, der er formmæssigt konsekvente, og som udfordrer såvel spillere som tilskuere. Teksternes kvalitet kommer frem i læsningen, men meget væsentligt også i de opsætninger, som blev vist ved rundens afslutning.

I denne første runde har i alt syv forskellige dramaskoler og efterskoler deltaget, heraf har nogle arbejdet med mere end et stykke. Tilbagemeldingerne herfra er positive: Erfaringerne har været, at udfordringen i at kaste sig over et professionelt skrevet stykke - for nogle for første gang over et manuskript - har været givende, om end også krævende. Samtidig har DramatikVærket gennem inspirationsdag, netværk for dramalærerne og den afsluttende festival skabt et mødested, som giver engagement og vidensdeling blandt dramalærerne.

Samlet set anbefaler evalueringen:

- At DramatikVærket fortsætter sine aktiviteter
- At der skabes forudsætningerne for, at projektet udbredes til hele landet.
- At man sikrer, at DramatikVærkets personalemæssige ressourcer følger med et eventuelt stigende aktivitetsniveau.
- At man nøje overvejer udfordringerne i at skabe et nationalt projekt, og at man i den forbindelse sikrer en hensigtsmæssig organiseringsform.
- At man fastholder, at hvert enkelt tekstudviklingsforløb tilrettelægges individuelt i samarbejde med den medvirkende dramatiker og dramaskole.
- At kendskabet til DramatikVærket og de eksisterende manuskripter udbredes blandt dramalærere blandt andet gennem en udgivelse.
- At man fortsætter de opkvalificerende og netværksskabende aktiviteter.

3. Evalueringens formål og forløb

Ønsket om en evaluering er opstået i styregruppen for DramatikVærket. Fra styregruppens side blev der lagt op til, at evalueringen skulle fokusere på de kunstneriske kvaliteter i projektet, og at evalueringsrapporten skulle forholde sig til projektets udviklingsperspektiver. I november 2009 kontaktede Malene Hedetoft Louise Ejgod Hansen, Institut for Æstetiske Fag ved Aarhus Universitet, og indgik aftalen om en ekstern evaluering. I februar 2010 blev evalueringskonceptet fastlagt (bilag 1). Heraf fremgår det, at evalueringen skal belyse alle de tre vigtige perspektiver i DramatikVærkets arbejde: det kunstneriske, det pædagogiske og det organisatoriske.

Hovedpunkterne i aftalen var, at evalueringen af første runde skulle opdeles i to hoveddele:

- Tekstudviklingsfasen, hvor dramatikere Line Knutzon og Lenemarie Olsen indgår i et udviklingsforløb med Filurens Teaterskole og Viborg Dramaskole under projektledelse af DramatikVærket. Herudover udvælges et drama fra det tilsvarende norske eller engelske projekt til oversættelse.
- Opsætningsfasen, hvor de otte deltagende dramahold arbejder med de færdigskrevne manuskripter og langt størstedelen af dem præsenterer dem på DramatikVærkets Festival d. 28-30/1 2011 på Filuren.

Kastali'a, *Gespent*

Undervejs i evalueringsprocessen er der afholdt et indledende møde med henblik på at fastlægge evalueringskonceptet i februar 2010, samt et møde om selvevalueringen af tekststudviklingsfasen i januar 2011. Deltagere i begge møder var Malene Hedetoft, Louise Ejgod Hansen og Janek Szatkowski. I marts 2011 blev Louise Ejgod Hansens udkast til evalueringsrapporten præsenteret for Malene Hedetoft samt DramatikVærkets styregruppe. Herefter blev rapporten færdiggjort.

Evalueringen er baseret på Louise Ejgod Hansens interviews med de to dramatikere om deres erfaringer med tekststudviklingsforløbet, hendes deltagelse i inspirationsdagen d. 12/9 2010 og i festivalen d. 28-30/1 2011. Malene Hedetoft har gennemført en selvevaluering af tekststudviklingsforløbet, hvor hun har inddraget de to dramalæreres samt i det omfang, det var muligt, de deltagende børns oplevelser med at deltage i tekststudvik-

lingsforløbet. Umiddelbart efter festivalen i januar 2011 blev der udsendt et spørgeskema med en række åbne spørgsmål til samtlige dramalærere, der havde arbejdet med at opsætte stykkerne. Af de i alt 10 udsendte, kom de ni retur. Spørgeskemaet samt uddrag af besvarelserne er gengivet i bilag 4.

4. Teksterne

Indledningsvis er det vigtigt at fastslå, at der er ret specifikke krav forbundet med det at skrive målrette til børn og unge: Indholdet og sproget skal appellere til deltagerne, hvad enten der var tale om den yngste målgruppe på 9-13 år eller den ældste på 14-19. Men derudover er der en række særlige formkrav, som gør sig gældende for denne type dramatik: Det skal være kortere tekster, da stykker på over 45 minutter er for krævende. Desuden skal der være mange roller, der alle er væsentlige i stykket: Det er ikke sjovt at melde sig til et teaterhold for at ende som statist. Langt de fleste roller skal kunne spilles af piger, da der typisk er en overvægt af dem på teaterholdene. Disse krav gør det vanskeligt at arbejde med egentlige hovedroller, eller den sags skyld at skabe en dramatisk udvikling som vi kender den i den klassiske dramaturgi.

Disse formmæssige krav er en afgørende udfordring for DramatikVærket. Er det overhovedet attraktivt for professionelle dramatikere at deltage i manuskriptudviklingen inden for disse rammer, og bliver resultatet på et tilstrækkeligt højt kunstnerisk niveau?

Det andet hold

Det andet hold er skrevet af Line Knutzon og er udviklet i samarbejde med 13 elever fra Filurens Teaterskole. Målgruppen er de 14-19-årige, og der er 13 roller, hvoraf de tre er drengeroller, men derudover er der mulighed for, at nogle af rollerne kan spilles af det modsatte køn. Ud over selve manuskriptet har Line Knutzon skrevet såkaldte urtekster til alle karaktererne, tekster som et klagebrev, et dagbogsnotat eller en indkøbsliste er sigende for figuren. I Tekstudviklingsforløbet var de udgangspunktet for de første improvisationer, men samtidig kan de i efterfølgende opsætninger fungere som udgangspunkt for karakterarbejdet.

Stykket udspiller sig i en ældre bygning, hvor 13 unge ankommer til en eller anden form for ophold, og hvor de meget hurtigt spærres inde. Mens de venter på, at autoriteterne i form af figuren Lars skal dukke op, begynder de at organisere sig. Der nedsættes forskellige udvalg og de går i gang med at finde ud af, hvad de egentligt skal. Her udspiller der sig en række scener, hvor vi får mulighed for at lære de forskellige, mærkelige og morsomme, men også meget genkendelige karakterer, at kende. Undervejs finder de meget forskellige unge ud af, at de alle er en del af den frasorterede gruppe - af 'det andet hold'. Lars eksisterer ikke, de er blevet narret og ved et tilfælde får de opsnappet, at huset med indhold skal saneres. I sidste øjeblik lykkes det hele gruppen at flygte.

Kastali'a *Det andet hold*

Stykket er især båret af karaktererne, der alle har et enkelt karaktertræk, som er forstørret og dermed tegner figuren. Gennem forstørrelsen opstår konflikterne og fremdriften i stykket, men samtidig også stykkets komik. For trods den alvorlige tematik, er der ingen tvivl om, at Line Knutzon har skrevet et komedie, som er båret af replikkerne og af en sproglig præcision, som er en klar kvalitet ved stykket. Inden for komediens rammer formår stykket at rejse det alvorlige spørgsmål: Hvornår er man unormal og er det rimeligt at frasortere mennesker?

Gespenst

Gespenst er skrevet af dramatikerne Lenemarie Olsen og er målrettet de 9-13-årige. Stykket har 11 roller, heraf tre drengeroller, men igen med mulighed for at ændre nogle af figurernes køn.

Gespenst foregår på en feriekoloni, hvor en gruppe børn møder hinanden. I den indledende del af stykket skildres børnenes sociale spil i en gruppe, hvor ingen umiddelbart kender hinanden. Det er et rent børneunivers, hvor de voksne ikke er til stede. Den ældste af drengene, Jonas, sætter gang i begivenhederne ved at fortælle de andre, at kolonien i gamle dage var for syge og svage børn. Nogle af disse børn døde og går nu igen, når de mærker, at nogen er bange for dem.

I takt med at konflikterne mellem børnene optrappes, begynder spøgelserne at dukke op. Der er fire af dem, og alle fungerer de som spejlinger af de levende børn og deres problemer. Uhyggen og utrygheden tager til og går især ud over den mindste dreng William, der lader sig lokke af den døde Beate til at forsvinde. Eftersøgningen får børnene til at samles og indrømme de løgne, som har bidraget til at skabe deres indbyrdes konflikter. På mystisk vis dukker William op igen, og

børnene forsones i troen på, at det hele var noget, der skete i deres fantasi: "Det hele er noget man digter, hvis man bliver ked af det". Og dog - for til allersidst i stykket er Ursula - som "kan være i et rum, uden man lægger mærke til det" - også væk. Med tvivlen om, hvorvidt hun var et spøgelse, slutter stykket.

Med *Gespenst* har Lenemarie Olsen kastet sig over en genre, som synes håbløs på en teaterscene: Spøgelseshistorien. For det, at skabe uhygge på en scene er selv for det professionelle teater en kæmpe udfordring. Men stykket fungerer, fordi uhyggen ligger i stemningen og i sammenkædningen med de voldsomme sociale dramaer hos levende børn på feriekolonien. Den afgørende kvalitet i *Gespenst* er dialogen, hvor dagligdags genkendelige samtaler og simple dagligdags replikker rummer uudsagte konflikter og sociale spil mellem børnene. *Gespenst* er således ikke kun en spøgelseshistorie, men også et drama om positioneringer i børnehøjde.

Virkelig

Sløjfen, *Virkelig*

Virkelig er et norsk drama (Verkeleg) skrevet af Gyrid Axe Øvsteng og oversat til dansk af Janek Szatkowski. I modsætning til Danmark, hvor det er helt nyt at involvere professionelle dramatikere i tekstudviklingsforløb med børn og unge, så har såvel Norge med Den Unge Scenen og England med National Theatres New Connections en solid erfaring hermed. Disse lande har altså allerede et stort udvalg af

forskellige dramaer til målgruppen. Af alle disse mange tekster valgte Dramatikværket *Verkeleg* til oversættelse.

Stykket har syv medvirkende, heraf 1 mand/dreng. Målgruppen for dette stykke er fra Dramatikværkets side sat til 14-19 år. Kvaliteten i stykket er knyttet til tematikken, som både er aktuel og væsentlig. Replikkerne er ordknappe og der er ikke meget i teksten, der afslører personernes baggrund eller motivation. Til gengæld har de en sproglig præcision, som skaber grundlag for at arbejde videre med karaktererne. *Virkelig* kræver et stort tolkningsarbejde i forhold til at forstå teksten. En del af forståelsen gives i kraft af tekstens indledende brugsanvisning, der angiver tid, sted og kontekst: Vi er i en nær fremtid, hvor et venteværelse danner rammen om et reality-show. Slutningen på stykket er tragisk, den ene af karaktererne ender med at myrde en af de

andre deltagere. Gennem det tidsmæssige spring til en ikke så fjern fremtid får *Virkelig* sat nogle afgørende temaer på spidsen: Hvad gør vi for at blive set - af et andet menneske og af en hel, sensationshungrende offentlighed?

Venteværelset danner rammen om et forløb, der indtil sidste scene ikke rummer særlig meget handling. Det betyder, at en scenisk realisering af manuskriptet stiller store krav til en præcis skildring af den enkelte karakters motivation og af karakterernes indbyrdes relationer: Langt de fleste er der på grund af en af de andre. I forhold til en opsætning af stykket er det afgørende, at disse relationer fremstår klart, så den enkelte karakters motivation for at være til stede, er klar.

5. Tekstudviklingen - september 2009 til juli 2010

I denne del af evalueringen vil jeg se på, hvordan tekstudviklingsdelen af første runde er forløbet. Det vil jeg gøre ud fra tre forskellige perspektiver: Dramatikerens, dramaskolernes og projektlederen. Forløbet med udviklingen af *Det andet hold* er sket i samarbejde mellem Line Knutzon, et udvalgt hold fra Filurens Teaterskole og dramapædagog Iben Rønn Christensen. Viborg Dramaskole med Anders Wadsholt deltog i udviklingen af *Gespenst*.

Dramatikerne

Begge dramatikere er meget positive over tekstudviklingsforløbet. Og de giver udtryk for, at de har haft en høj grad af bevidsthed om, hvilke særlige krav, det medførte, at gå ind i forløbet. Begge dramatikere fremhæver, at det endelige resultat bærer deres signatur - at det på den måde er blevet et værk fra deres hånd, som de er tilfredse med.

I forhold til de formmæssige krav, så har det givet nogle udfordringer. Lenemarie Olsen fremstiller det på den måde, at hun ved projektstart tænkte, at det var en svær opgave, men undervejs i forløbet oplevede hun, at rammen gjorde, at det blev enkelt at opfylde de formmæssige krav. De faste rammer fremhæves også af begge dramatikere som noget, der har gjort forløbet nemmere. Der har ikke været nær så meget på spil rent personligt. Håndværket kommer i centrum, idet stoffet i høj grad er blevet genereret af børnene i tekstudviklingsforløbet. Begge dramatikere understreger, hvor skønt det har været at arbejde sammen med børnene undervejs. Det har gjort det muligt at satse og teste, hvad der var muligt. Dog peger Lenemarie Olsen også på, at det har været vigtigt, at hun som dramatiker har fastholdt nogle afgørende greb, som at fastholde en ubestemmelighed til trods for børnenes ønsker om eksempelvis en klar plotstruktur.

Line Knutzon peger på, at det har haft en stor værdi for hende som dramatiker, at formålet med at skrive har været så umiddelbart til stede: Det handler ikke kun om at give publikum en oplevelse, men også om at give de deltagende børn et godt stykke at arbejde med. Denne sammenhæng har også betydning for, hvordan teksterne skal leve videre. Begge dramatikere giver udtryk for, at det i denne sammenhæng er - om end ikke altid hensigtsmæssigt - så i hvert fald acceptabelt, at der ændres på stykket, skrives ekstra roller ind, byttes køn m.m.

Der er megen ros til såvel dramalærerne som Malene Hedetoft og Sune Sørensen, der også har fungeret som dramaturger på begge forløb. Niveaut for feedback og forståelsen for dramatikerens arbejdsproces beskrives som rigtigt højt.

Dramaskolerne

Det fremhæves af såvel Iben Rønn Christensen som Anders Wadsholt, at samarbejdet med en professionel dramatiker får en særlig betydning for børnene/de unge: De føler sig taget mere alvorligt, fordi de deltager i en professionel proces. Men det er også en krævende proces, som det er vigtigt at forberede børnene/de unge på. Det er en stor udfordring for børnene/de unge at deltage i samarbejdet med en professionel kunstner. Undervejs er der usikre og kaotiske perioder, der vil blive foretaget ændringer undervejs i noget, som børnene allerede har forholdt sig til. Lenemarie Olsen blev nødt til at melde fra til den ene af de planlagte workshops og var meget længe om at færdiggøre skrivearbejdet, mens Line Knutzon også havde en anden opgave, som i en periode krævede al hendes tid. For børnene er det givende og lærerigt at

Filurens Dramaskole, *Det andet hold*

indgå i en proces, hvor alt ikke går som planlagt, men det betyder, at det er vigtigt at forberede børnene og at skabe en tryk ramme. Som det fremhæves i selvevalueringen, så er det afgørende, at det ikke bliver børnenes ansvar, hvis samarbejdet går galt.

Derudover har det været en erfaring med forløbet på Filurens Teaterskole, at en ugentlig mødedag har været for meget i forhold til tekstudviklingen: Der har været perioder mellem møderne med Line Knutzon, hvor der har været for lidt at arbejde med. Det betyder ikke nødvendigvis, at et sådant forløb ikke kan fungere, men her er det vigtigt, at dramalæreren tilrettelægger forløbet på en måde, så de huller, der opstår, udfyldes på en meningsfuld måde.

Organisering

Malene Hedetoft har som projektleder fulgt begge tekstudviklingsforløb tæt, hvilket har været helt afgørende for forløbenes succes. Fordi tekstudviklingsforløbet kombinerer det kunstneriske med

det dramapædagogiske, er det afgørende, at projektlederen er i stand til at fastholde fokus på det kunstneriske. Begge deltagende dramatikere har givet udtryk for, at det er en svær opgave at honorere de mange krav, der er forbundet med disse tekster, og en kvalificeret dramaturgisk bistand er derfor afgørende for teksternes kvalitet. Projektlederen spiller således en væsentlig rolle i forhold til at fastholde et kunstnerisk fokus, også når der sker ændringer i dramatikernes arbejdsproces, og det eventuelt går ud over det dramapædagogiske forløb.

I selvevalueringen fremhæver Malene Hedetoft, at indgangen til tekstudviklingsdelen kræver en god dialog med den deltagende dramtiker. Det er afgørende, at dramatikeren selv er med til at skitsere, hvordan forløbet skal se ud, for at han eller hun får det optimale ud af samarbejdet med børnene/de unge. I første runde har der været to forskellige 'modeller' på spil: Et tidsmæssig mere koncentreret forløb baseret på weekendworkshops og et længerevarende forløb, hvor dramaholdet mødtes ugentligt med lejlighedsvis deltagelse af dramatikeren. Udefra kunne det se ud som to modeller, der kan anvendes i en videreførelse af DramatikVærket. Såvel selvevalueringen som interviewene med de to dramatikere giver imidlertid mig grund til at fraråde standardmodeller for tekstudviklingsforløb. DramatikVærkets succes i den første runde hænger blandt andet sammen med Malene Hedetofts vilje til at tilrettelægge forløbet, så der tages hensyn til den enkelte dramatikers kunstneriske proces. Det er klart, at hun allerede i anden runde har nogle erfaringer, som hun bringer med sig. Men det er afgørende, at planlægningen af nye forløb sker med en lydhørhed i forhold til den konkrete dramtiker og dramaskole.

6. Opsætning af stykkerne - efterår og vinter 2010

I anden fase blev teksterne distribueret ud til syv dramahold i Region Midtjylland samt et enkelt fra Lyngby-Taarbæk. Disse arbejdede hen over efteråret med opsætningen. DramatikVærket indbød lærerne at deltage i et inspirationsseminar d. 12/9 2010 på Filuren, og alle hold var inviteret til at spille deres forestilling på en samlet festival i januar 2011.

Inspirationsdag og Teaternettet

Inspirationsdagen d. 12/9 var det officielle startskud til opsætningsprocesserne. Dagen bestod dels af et møde med dramatikere (for *Virkeligs* vedkommende med oversætter Janek Szatkowski), hvor der var mulighed for at høre om tilblivelsen af stykkerne samt spørge og diskutere ud fra de overvejelser, dramalærerne allerede havde gjort sig. Herudover blev der afholdt en workshop med Michael Helmuth, teaterleder på Team Teatret. Tilbagemeldingerne på inspirationsdagen er positive og deltagerne peger både på, at det gav dem en større forståelse for teksterne og at det var motiverende og perspektivrigt at møde andre dramalærere.

Netop behovet for erfaringsudveksling mellem dramalærerne har vist sig at være stort, og DramatikVærket har derfor etableret Teaternettet for alle i Region Midtjylland, der laver teater med børn og unge. Teaternettet har i alt omkring 40 deltagere, heraf deltager 25 mere eller mindre fast i de erfaringsudvekslingsmøder, som finder sted fire gange om året.

Mens Teaternettets aktiviteter er baseret på den viden, de forskellige dramalærere kan give hinanden, så var Inspirationsdagen også en mulighed for opkvalificering udefra. I den forbindelse kunne der godt have været mere fokus på manuskriptarbejdet også i instruktionsworkshoppen.

Opsætningsprocessen

Denne anbefaling skal ikke mindst ses i lyset af, at det netop er forståelsen af dramaerne, som er den store udfordring: Det kræver både, at dramalæreren selv er en god tekstlæser, og at han eller hun formår at give børnene en god tekstforståelse. En anbefaling går igen i tilbagemeldingerne fra dramalærerne: Læs teksten igen og igen.

Erfaringerne peger på, at det er vigtigt at stole på teksternes kvalitet i opsætningerne: Humoren i *Det andet hold* skabes i høj grad i sproget og det er vigtigt, at børnene/de unge forstår, at det derfor ikke er nødvendigt at agere humoristisk. Det samme gælder for uhyggen i *Gespenst*: Den skal ikke skabes gennem sceniske effekter, men kommer frem i dialogen. Tilbagemeldingerne fra arbejdet med *Virkelig* peger på, at dette er det klart vanskeligste stykke at gå til - selvom det tematisk opleves som relevant og vigtigt, så opleves tolkningsarbejde og arbejdet med personinstruktion som meget - måske for - krævende.

Disse tilbagemeldinger er værd at have i baghovedet i forhold til valg af kommende oversættelser: Mens spilbarheden af de egenudviklede tekster i denne runde har ramt en sværhedsgrad, hvor de udfordrer og gør holdene bedre, så er tilbagemeldingerne, at *Virkeligs* sværhedsgrad er i overkanten. Trods dette lille forbehold, så er den generelle tilbagemelding yderst positiv: Det har været en spændende udfordring, stykkerne er blevet oplevet som relevante og gode til målgruppen og ikke mindst: Deltagerne har lyst til at fortsætte samarbejdet med DramatikVærket.

Festival januar 2011

Hensigten med at medtage festivalen i denne evaluering er ikke, at vurdere børnenes kunstneriske niveau. Når det er interessant at inddrage forestillingerne, så er det fordi, de siger noget om manuskripterne kvalitet: Kan de noget i forhold til børneskuespillerne? Er der en kvalitet i stykkerne, som kommer til syne i opsætningerne?

Det var der for alle tre stykkers vedkommende. Stykkerne viste sig robuste og rummelige nok til at forskellige børn kunne udfylde rollerne ud fra deres egen personlige og skuespilmæssige kvaliteter. Også de to opsætninger af *Virkelig* var trods de store udfordringer i opsætningsfasen blevet fine. Hvor teksten i læsningen er vanskeligt tilgængelig, blev den i begge tilfælde klar af at blive formidlet scenisk. Det viser noget om, at teksten trods sværhedsgraden har nogle afgørende kvaliteter.

Opsætningerne tydeliggjorde, hvor stor en gave det er for spillerne at have gode tekster: det skaber simpelthen seværdige forestillinger, hvor man lytter, også når replikbehandlingen eller iscenesættelsen tydeligt ikke er professionel. I den forbindelse var det bemærkelsesværdigt, at alt

for store ændringer i det tekstlige forlæg klart viste en kvalitetsmæssig forskel til fordel for den oprindelige tekst.

Et punkt, hvor opsætningerne adskilte sig meget fra hinanden, var scenografierne, der både fandtes i simple og avancerede versioner. Især de to opsætninger af *Gespent* viste, hvordan forskelle scenografi og kostumevalg er med til at skabe meget forskellige udtryk. Det mest interessante er nok, at det hele fungerede. Det betyder, at også de dramahold, som ikke ønsker eller har ressourcer til at arbejde med scenografien, kan få et godt resultat ud af teksterne.

De tre forskellige opsætninger af *Det andet hold* viste, hvordan balancen mellem det tragiske og det komiske kan forskydes. Komikken, der er en udfordring for uprofessionelle spillere, kom fint frem i alle tre opsætninger. Den opstod i en kombination af teksten og spillerens replikhåndtering, og det lykkedes i alle tre stykker at skabe virkeligt morsomme øjeblikke. Også karaktergestaltningen viste, hvad teksten kunne. Muligvis sporer man her indflydelsen fra urteksterne, i hvert fald er det tydeligt, at spillerne hver især har haft noget at arbejde med i forhold til at gestalte deres egen karakter.

Som en del af festivalen afholdtes der lørdag og søndag formiddag workshops for de elever, der ikke var til tekniske prøver med deres egen forestilling. De tre workshops fokuserede på henholdsvis improvisation, karakterarbejde og melodramatiske figurer. Parallelt til

Sløjfen, *Det andet hold*

inspirationsdagen for lærerne i september kan workshopkene siges at tilbyde en kvalificering af de dramapædagogiske processer.

Festivalen forløb godt og tilbagemeldingerne tyder på en stor begejstring blandt deltagerne. Det er motiverende for teaterholdene at spille for andre end det traditionelle publikum af forældre og venner. Samtidig giver rammen - herunder Filurens teknikker, der lynhurtigt satte lys på de forskellige forestillinger - gode forudsætninger for, at forestillingen løfter sig. Det sociale aspekt i at møde andre, der også er interesserede i at spille teater, er også en vigtig del. Men samtidig er det en speciel sammenhæng at spille i. Risikoen er, at forestillingerne bliver hierarkiseret: Hvilken var bedst? Det er afgørende, at DramatikVærket og dramalærerne tager hånd om dette, så festivalen skaber et fællesskab og ikke en konkurrence.

Trods denne risiko, som blev håndteret fint, der ingen tvivl om, at festivalen er en god ide og lægger fint i

forlængelse af DramatikVærkets overordnede vision om at tilføre teater for børn og unge en professionel, kunstnerisk dimension.

7. Fremtidige perspektiver

Denne evaluering omhandler DramatikVærkets første egentlige runde med manuskriptudvikling og efterfølgende opsætning. Men forarbejdet har været i orden - man har vist, hvad man ville og har overvejet de udfordringer, der lå i opgaven. Dette har været tydeligt i hele den første runde og det skyldes ikke mindst projektleder Malene Hedetofts store arbejdsindsats og indsigt i såvel de dramaturgiske som de dramapædagogiske aspekter af projektet.

Tekstudviklingsforløbenes tætte samarbejde mellem en professionel kunstner og en gruppe børn/unge har to risici: Den ene er dramapædagogisk og den anden er kunstnerisk. I det tilfælde, at dramatikeren ikke formår at gennemføre forløbet, har det store konsekvenser for de medvirkende børn/unge, som ikke må stå tilbage med ansvaret for et fejlslagent forløb. I forhold til den kunstneriske er det måske værd at bide mærke i, at risikoen ikke kun er et manuskript af dårlig kvalitet, men faktisk også, at der i sidste ende ikke kommer et manuskript ud af det, fordi dramatikeren af den ene eller anden årsag ikke magter opgaven. På sigt er det vigtigt, at være bevidst om, at der vil komme tekstudviklingsforløb, som ender med enten dårlige tekster eller i værste fald afbrudte samarbejder. Dette er en risici ved at skabe professionel kunst. Den grundige planlægning og lydhørhed over for konkrete ønsker samt engagerede opbakning og opfølgning minimerer denne risiko, men det er vigtigt, at man er villig til fra DramatikVærkets side at tage konsekvensen af et dårligt manuskript og undlade at lade det gå videre til andre dramahold.

Som jeg har været inde på, så er netop den grundige dialog en afgørende kvalitet ved tekstudviklingsforløbene. Dette er afgørende også i forhold til DramatikVærkets planer om at blive et nationalt projekt: Malene Hedetoft har en tilgang til og en viden om tekstudvikling som er af afgørende betydning, men der er grænser for, hvor mange tekstudviklingsforløb, hun kan styre. Andre kan naturligvis løfte opgaven, men det er vigtigt, at holde fast i, at en videreførelse af en standardmodel givet ikke vil medføre lige så gode forløb og manuskripter. Netop projektlederens mulighed for at følge det enkelte tekstudviklingsforløb tæt stiller nogle krav, som også rejser spørgsmålet om geografi: Skal DramatikVærket organiseres med udgangspunkt i Aarhus eller med en decentral struktur? Det er ikke denne evalueringsrapports opgave at træffe beslutningen, men derimod at fremhæve, at uanset en fremtidig organiseringsform, så er den gode dialog og den tætte kontakt mellem projektleder, dramatikere og dramaskole afgørende.

Hele vejen rundt er der enighed om udbyttet af at deltage i DramatikVærkets første runde: dramatikere har fundet det en spændende og udfordrende opgave, de dramaskoler, der har medvirket i tekstudviklingsforløbet har opdaget, at det giver et afgørende løft at børnene/de unge indgår i et samarbejde med en professionel kunstner, og dramaholdene, der har arbejdet

med opsætningerne har fået et godt udbytte af at kaste sig ud i arbejde med et professionelt manuskript.

De tre manuskripter, der nu ligger, skal naturligvis bruges. Og der må gerne komme flere til, så dramaholdene på sigt kan vælge - ud fra interesse, antal deltagere osv. Det er endnu ikke lykkedes Dramatikværket at få lavet en aftale om udgivelse af manuskripterne, og det anbefales, at der arbejdes videre hermed, for på den måde at sikre tilgængeligheden af stykkerne. Derudover vil en udvidelse af projektet til hele landet kræve et stykke arbejde i forhold til at komme i dialog med interesserede dramahold.

Evaluering DramatikVærket februar 2010-januar 2011

Formål

Formålet med evalueringen er et udviklingsperspektiv, der såvel indholdsmæssigt som organisatorisk skal medvirke til projektets videreførelse og etablering med henblik på en national organisering af professionel dramatik for børn og unge.

Evalueringen inddrager tre forskellige perspektiver:

Et kunstnerisk

Et pædagogisk

Et organisatorisk

Selvevalueringen fokuserer primært på de to første, mens den endelige evaluering indeholder alle tre elementer.

Delelementer:

Projektet består af to dele. I første del udvikles to nyskrevne dramaer af Line Knutzon og Lenemarie Olsen i samarbejde med Filurens Teaterskole og Viborg Dramaskole. Desuden oversættes et drama fra norsk eller engelsk.

Denne del af projektet evalueres primært som selvevaluering, der indgår i den afsluttende, samlede evaluering. Dertil kommer interviews med de to deltagende dramatikere om deres erfaringer med det kunstneriske arbejde inden for projektets rammer.

Anden del af projektet, der består af opsætning af de tre stykker samt fremvisning på festival på Filuren i januar 2011 evalueres primært af den eksterne evaluator, der dels følger erfaringerne med opsætning af stykkerne og dels den afsluttende festival.

Forløb:

Evaluator og styregruppen præciserer de spørgsmål, der danner udgangspunkt for selvevalueringen.

Ved afslutning på de to tekstudviklingsforløb laves en selvevaluering, som fokuserer på de pædagogiske og kunstneriske erfaringer med arbejdet. Denne selvevaluering foretages af projektleder i samarbejde med styregruppen. Det er projektlederens ansvar, at børnenes vurdering af forløbene indgår i denne selvevaluering i det omfang, det er muligt.

Den eksterne evaluator dokumenterer de medvirkende dramatikeres erfaring med projektet.

Der følges op på denne del af evalueringen med et efterfølgende møde med deltagelse af projektleder, et eller flere medlemmer af styregruppen og evaluator.

I anden del af projektet følger evaluator inspirationsdagen i september og dokumenterer erfaringerne med opsætning af stykkerne. Hertil kommer en evaluering af det kunstneriske resultat i form af festivalen i januar.

Herefter udarbejder evaluatoren et udkast til en endelig rapport, der præsenteres for projektleder og styregruppe, hvorefter den endelige rapport udfærdiges i marts 2011.

Omfang

Selvevalueringens omfang er 5-10 sider

Interviewene med de to dramatikere opsummeres i 1-3 sider interviews.

Den endelige evalueringsrapport er på max. 10 sider (heri indgår selvevalueringen), herunder en 1 sides præsentation af hovedkonklusionerne.

Evalueringskriterier

Kunstnerisk: Evalueringen tager udgangspunkt i Ønskevistmodellen og ser på, hvor langt det er muligt at komme kunstnerisk under dramapædagogiske forudsætninger.

Pædagogisk: Det er en afgørende tanke, at det giver et pædagogisk udbytte, at børnene arbejder med et godt drama, skrevet til aldersgruppen. Projektets to forskellige dele (tekstudvikling og opsætning) har forskellige pædagogiske perspektiver, som det er væsentligt at få fremdraget.

Organisatorisk: I forhold til det videre projekt er det vigtigt både at få dokumenteret erfaringerne med at organisere tekstudviklingsprojekter, således, at der på sigt udarbejdes en model, der kan overføres til andre aktører, og at få beskrevet de organisatoriske forudsætninger for, at Dramatikværket kan udvikle sig til et nationalt projekt.

Evaluators kommentarer til evalueringsoplægget marts 2011

Den færdige evalueringsrapport har forholdt sig til evalueringsoplægget og den planlagte proces er blevet gennemført. Dog adskiller evalueringsrapporten sig på to punkter fra det aftalte: I stedet for et bilag med opsummering af interviewene med de to dramatikere, har jeg valgt at gengive uddrag af de mange svar fra spørgeskemaundersøgelsen med dramalærerne. Disse rummer så mange værdifulde erfaringer, som er værd at bringe videre.

Derudover så har evalueringen ikke i den grad, som det står angivet i oplægget, brugt Ønskevistmodellen som udgangspunkt for evalueringen af projektets kunstneriske dimensioner. Tankerne bag Ønskevistmodellens tre parametre: villen, kunnen og skullen indgår i evalueringen, men de er ikke blevet ekspliciteret. Det har jeg valgt, fordi det viste sig at være unødigt omstændeligt at skulle tilpasse kriterier, der egentlig var udviklet til brug i scenekunst og musikopførelser, på dramatik. Denne afvigelse fra det oprindelige oplæg er blevet accepteret af styregruppen på møde d. 17/3, hvor et udkast til evalueringsrapporten blev præsenteret.

Bilag 2:

Oversigt over deltagende dramahold i runde 1:

Tekst udvikling og efterfølgende opsætning:

Viborg Dramaskole ved Anders Wadsholt (*Gespenst*)

Filurens Teaterskole, Aarhus ved Iben Rønn Christensen og Frank Gundersen (*Det andet hold*)

Opsætning:

Sløjfen, Holstebro ved Bent Krog (*Det andet hold* og *Virkelig*)

Kastali'a, Randers ved Lisbeth Nielsen, Anja Aabenhus og Ulla Katcher (*Gespenst*, *Det andet hold*, og *Virkelig*)

Klank Efterskole ved Lone Larsen og Ane Kirk Uhrenholt (*Virkelig*)

Nord-Samsø Efterskole ved Ida Lundbye (*Det andet hold*, gennemførte ikke)

Lyngby Tårnbæk Ungdomsskole ved Malou Louise Lindblom (*Det andet hold*)

Vostrup Efterskole ved Hanne Rasmussen (*Det andet hold*)

Bilag 3: Spørgeskema til dramalærerne tilknyttet DramatikVærket i efteråret 2010 samt udvalgte svar

Vi håber, at du/I vil bruge lidt tid til at give os respons på jeres erfaringer med opsætning af manuskriptet fra DramatikVærket. Svarene er vigtige for, at vi kan fortsætte arbejdet med at udvikle dramatik skrevet til dramahold. Din/jeres besvarelse vil indgå i den eksterne evaluering, der gennemføres af Louise Ejgod Hansen, Aarhus Universitet.

1) Er du vant til at bruge dramatik i din undervisning?

2) Hvad har været den største, positive overraskelse ved at arbejde med *Virkelig/Gespenst/Det andet hold*?

- *Der er virkelig mange lag i teksten, og det var i udgangspunktet ikke lige til at gå til. Dét var dog med til både at skubbe elever, lærer og forestilling i en professionel retning. Vi var inde og arbejde med tolkning og personfortolkning på et helt andet niveau, som går langt ud over tidligere skoleforestillinger.*
- *At stykkerne var lavet af de unge, omhandlede de unges verden, og de involverede var unge.*
- *At børneskuespillere kan spille troværdigt gys uden at behøve skrækeffekter, men takket være forfatterens intense dialog.*
- *Og at et velskrevet stykke dramatik skaber meget af stykket af sig selv. At det holder.*
- *At finde forestillingstemaet så relevant (om end måske lidt fortæsket – så dog stadig relevant – især for målgruppen!). At opleve dét har sat nogle refleksioner i gang hos publikum og især hos teaterleverne, der jo alle mere eller mindre har en indre drøm om at blive en kendt skuespiller!*
- *At børneskuespillere kan spille troværdigt gys uden at behøve skrækeffekter, men takket være forfatterens intense dialog.*
- *At det er så velskrevet til unge og formår at give hver rolle noget interessant og noget kant at arbejde med. Alle er vigtige, og det passer til aldersgruppen.*

3) Hvad har den største udfordring været?

- *At forstå værket og dernæst finde en form, så den blev forståelig for publikum.*
- *Jeg fandt ud af i løbet af processen at det er super vigtigt selv gå ind i enhver lille detalje i manus og tage stilling til hvad der sker og hvorfor de siger det de gør, for det er der de unge kommer til kort og har brug for instruktion og hjælp*
- *Ikke at have tid nok til at arbejde nok i dybden med de interpersonelle relationer og arrangementet.*
- *At forene forfatterens budskab og fortolkninger til en fælles formidling, hvor skuepillerne har givet sig selv lov til at finde ind i handlingen og fremstillingen af figurerne.*

4) Har forløbet med opsætning af *Virkelig/Gespenst/Det andet hold* været anderledes end de forløb I plejer at have - og hvordan?

- *Ja meget! Det har været en sæson med en meget striks tidsplan og arbejdsdisciplin. Eleverne har lært den mere 'tunge' side af teaterlivet at kende; den med meget ventetid, meget udenadslære og terperi, gentagelser og koncentration.*

5) Hvilken betydning havde det for forestillingen, at den var baseret på *Virkelig/Gespenst/Det andet hold*? Var der særlige kvaliteter eller problemer, der blev tydelige i opsætningen?

- *Det blev en forestilling, hvor underteksten fik stor betydning. Eleverne (og instruktøren) skulle virkelig forstå hvorfor karaktererne sagde, som de sagde og gjorde som de gjorde ved hver eneste replik, og svaret fik de ikke ved at kigge på replikken. Dét stiller krav til spilleren, og som instruktør er det meget svært at få dem derhen.*

6) Kan du give tre gode råd til de dramalærere, der vælger at sætte *Virkelig/Gespenst/Det andet hold* op:

- *Få eleverne til at læs stykket igen og igen og igen...*
- *Start med selv at kende manus godt og tage stilling til relationer og hændelser i stykket.*
- *Men frem for alt hjælp dem med at tage stilling til hvad der sker i historien og mind dem om at se helheden i stedet for den enkelte replik.*
- *'Pulsen' kan være svær at forstå i starten, men er værd at arbejde/lege med, da den angiver nogle spændingsfelter i dialogerne, som er værd at fremhæve.*
- *Vælg samme antal elever som der er roller.*
- *Prøv at overholde replikkerne, for de har en meget speciel rytme, der kommer bedst frem, hvis de siges ordret. Arbejd i stedet med at dreje og forfine artikulationen og fremhæve sjove detaljer i underteksten.*

7) Deltog du/I i DramatikVærkets inspirationsdag i september?

7a) Hvad var udbyttet af dagen?

- *Møde og snakke med de andre deltagere*
- *Jeg husker tydeligt at Mikael Helmuth sagde at han læste manus igennem mindst 100 gange, når han skal instruere, og det forstår jeg bedre nu.*
- *Det var rart at få lidt ord på dramaturgiens budskab, og lidt analyse på karaktererne og deres udvikling, fx hvem er identifikationsfiguren for publikum, og hvem er de andre i forhold til hende etc.*

8) Deltog I i DramatikVærkets festival i januar på Filuren?

8a) Hvad var udbyttet af dagene?

- *Det største var selvfølgelig at få lov at optræde for jer alle og at se de andre stykker og forskelligheden og ligheden i dem.*
- *Sparring og udvidelse af ens teatersyn – sådan kunne man også gøre det.*
- *Desuden har effekten af at være sammen med ligesindede jævnaldrende, der har været igennem samme arbejdsproces, som én selv været stor.*
- *Udfordringen på festivalen synes jeg har været ikke at ryge i 'sammenlignings-fælden' og en vurdering af hvem er bedst etc. , - men at klæde børnene på til at forstå konceptet som et bud på den kunstneriske fortolkningsproces, at lære dem at være anerkendende overfor det de ser og gøre det til en læreproces med noget vigtigt de kan tage med sig hjem.*

- *Børnene var helt høje af oplevelsen, og meget mætte af at se alle de forestillinger. Jeg hører ofte børnene citere fra forestillingerne, så de har gjort stort indtryk. Vi ved nu, at der er andre ligesom os.*

9) Deltager du/I i Teaternettet det dramapædagogiske netværk knyttet til DramatikVærket?

9a) Hvad er udbyttet heraf?

- *Sparring/idéudveksling.*
- *Dejligt!!! I vores professionelle felt er der ikke mange muligheder for kollegial sparring, da pengene er små, og vi er tit nogle ensomme lokale ildsjæle, der bare går og gør det vi synes vi er bedst til på vores egen hjemmebane.*

10) Vil du/I være interesseret i at sætte nye dramaer udviklet af DramatikVærket op - og hvorfor?

- *Ja, ja og ja.*
- *Processen højner niveauet i teaterundervisningen.*
- *Jeg kan slet ikke få armene ned! Jeg / vi har lært så meget af denne proces, selvom det også har været hårdt, skal vi bestemt prøve det igen – nu er vi jo blevet meget klogere*

11) Andre kommentarer:

- *Malene er dygtig og kompetent til sit arbejde.*
- *Og jeg er utroligt positivt overrasket over at have oplevet, hvordan velskrevet dramatik og sprogbrugen i stykkerne på en næsten uforståelig vis helt af sig selv kan udfolde sig og få magien frem. At arbejde med en gennemarbejdet dramaturgisk tekst har givet os nogle helt andre muligheder for at arbejde meget mere skuespillerteknisk med sproget og med eleverne.*
- *Dejligt positiv samarbejde med Filuren.*